

A forgatókönyvírás, mint jövőalkotási módszer szerepe a területfejlesztésben: a soproni példa

Buthi Benita, BA. – Tóth Balázs István, PhD.

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar

Magyar Regionális Tudományi Társaság XIV. Vándorgyűlése

Nagyvárad, 2016. szeptember 16.

A témaválasztás indoklása

- Az elmúlt néhány évtizedben komoly tudományos igény mutatkozott a jövő alternatív megfogalmazására → az előrejelzésre alkalmas eszközök és módszerek jelentős fejlődésen mentek keresztül (pl. GIDAI-TÓTH 2001, NOVÁKY 2005, 2006, HIDEG 2007, HIDEG–NOVÁKY (SZERK.) 2012 ...)
- A jövőalkotás különböző megközelítései és módszerei a területi tudományokban is megjelentek (pl. STIMSON ET AL. 2006, FARAGÓ 2005 ...)
 - A pontosabb területi jövőképalakotáshoz és célkitűzések megfogalmazásához nélkülözhetetlenek a területi szintű prognózisok készítése
 - Cél: közép és hosszú távú tendenciák (jövőkép) megismerése (amennyiben lehet, számszerűsítése) és területfejlesztési tervekbe ill. programokba való tudatos beépítése

A területi szintű jövőalkotásra alkalmas elméletek és módszerek osztályozása (FARAGÓ 2005)

- Fókusz a tervezésfilozófiai, tervezés(i) elméleti megközelítéseken
- Tervezéselméletek:
 - (Ál)pozitivisták funkcionális tervezés
 - Átfogó racionális tervezés
 - Pragmatista inkrementalizmus
 - Stratégiai tervezés (menedzsment) a közszférában
 - Kommunikatív-kollaboratív tervezés
 - Pragmatikus eklektika
- Tervezési elméletek:
 - Modern közösségi tervezés (tervutasítás, korporatív tervezés, politikai tervezés)
 - Pragmatista inkrementalizmus (részvételen alapuló tervezés, akciótervezés)
 - (Poszt)modern romantika (tranzaktív tervezés, együttműködésre épülő tervezés)

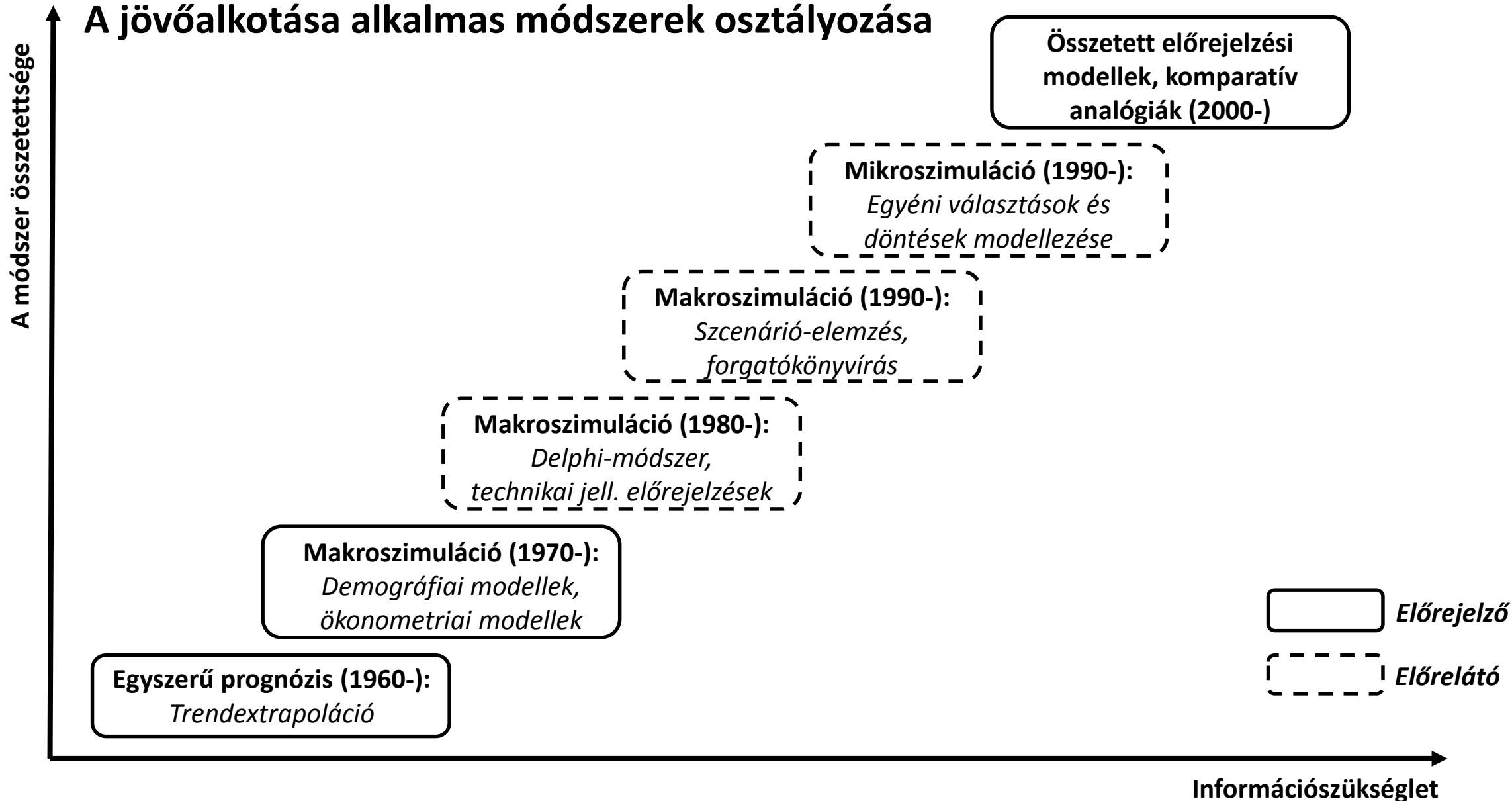
A területi szintű jövőalkotásra alkalmas elméletek és módszerek osztályozása (STIMSON ET AL. 2006)

- Fókusz a helyi gazdaságfejlesztésben alkalmazható megközelítéseken
- A jövőről alkotott nagyobb narratívák:
 - Jövő = A múltbeli események láncolata által determinált pálya (pályafüggőség) (*futures as paths → path dependency → path setting*)
 - Jövő = A bizonytalanság mértéke és az események feletti kontroll összekapcsolódása (*futures as states of uncertainty, futures as a series of states*)
 - Jövő = Feltáratlan lehetőségek kiaknázása (*futures as unexplored frontiers of opportunities*)
- Elemzési lehetőségek:
 - Trendextrapoláció (*futures by extrapolation*), heurisztikus módszer (*futures by heuristics*), történeti elemzések (*futures by historical analysis*), cikluselemzés (*futures by cycles*), szcenárióelemzés (*futures by scenarios*), játékelmélet (*futures by games*), káoszelmélet (*chaotic futures*) ...

A területi szintű jövőalkotásra alkalmas elméletek és módszerek osztályozása (HIDEG 2007 ÉS KOCZISZKY 2008 ALAPJÁN)

- Fókusz az információk kezelésének és feldolgozásának technikai kérdésein
 - *Forecast (előrejelző) típusú módszerek*: előtérben az objektivitás, ill. a matematikai-statisztikai módszerek ex post adatok felhasználásával (könnyen algoritmizálható, vizualizálható)
 - Pl. A kohéziós politika regionális szintű hatáselemzésére alkalmas új „modellgeneráció”: MASST-modell (CAPELLO 2008, CAPELLO–FRATESI 2012, ESPON 2013), RHOMOLO-modell (BRANDSMA–KANCS 2013), GMR modellcsalád (VARGA–JÁROSI 2012) ...
 - *Foresight (előrelátó) típusú módszerek*: hangsúly szakértők interaktív együttműködésén, ezen keresztül komplett jövőkép felvázolása (sokkal spekulatívabb eljárás, az eredményesség a szakértők felkészültségének függvénye)
 - Pl. A kompetitív és a kollaboratív előnyöket hasznosító helyi gazdaságfejlesztési elképzelések, regionális platformok, regionális innovációs rendszerek, workshopok, *industry cluster analysis* (ICA), *multi-sector analysis* (MSA), *economic possibilities analyses/index* (EPA/EPI), forgatókönyvek készítése (STIMSON ET AL. 2006) ...

A jövőalkotása alkalmas módszerek osztályozása

Forrás: saját szerkesztés.

Forgatókönyvírás

- Lényege az egymás után következő események közötti logikai kapcsolatok feltárása és értékelése, ennek alapján következtetések levonása 2-3 változatban (pl. ROBBINS 1990, GODET–ROUBELAT 1996, BARAKONYI 1999, NOVÁKY 2005)
 - **Reális (realista) forgatókönyv:** a legvalószínűbb kimenet, tendencia
 - **Optimista forgatókönyv:** értelmezésünk szerint a még reálisan számba vehető körülmények melletti legkedvezőbb kimenet, tendencia (a főbb lehetőségek feltüntetésével)
 - **Pesszimista forgatókönyv:** értelmezésünk szerint a még reálisan számba vehető körülmények melletti legkedvezőtlenebb kimenet, tendencia (a főbb veszélyek feltüntetésével)
- Egyéb típusok (STEINMÜLLER 1997): *status-quo* scenárió, trend- vs. kontrasztscenárió, realizálható vs. vágyálom scenárió, *forward* vs. *backward* scenárió ...

A primer kutatás fókuszja

- A területi szintű jövőalkotásra lehetőséget adó módszerek közül a forgatókönyvírás alkalmazása, tesztelése Sopron város példáján keresztül
 - **Fókuszcsoportos módszer** (2016. április): SMJV Önkormányzata ITS 2014-2020 célkitűzései
- Három forgatókönyvet (realista, optimista, pesszimista) ismertetünk, amelyek a 2020-ig vélt változásokat tartalmazzák, az alábbi területeken:
 - **Sopron a Fertő-térség központi városa** (alapvető cél)
 - **Gazdaságfejlesztés:** a gazdasági potenciál növelése (1. stratégiai cél)
 - **Turizmusfejlesztés:** térségi vonzerő és imázs erősítése (2. stratégiai cél)
 - **Életminőség, szociális biztonság színvonalának közelítése az EU átlagához** (3. stratégiai cél)
 - **Művi és természeti környezet fejlesztése, örökségvédelem** (4. stratégiai cél)
 - **Éghajlatváltozás hatásainak mérséklése, környezettudatosság erősítése** (5. stratégiai cél)

Reális/Realista forgatókönyv

- **Sopron a Fertő-térség központi városa** → alacsony bekövetkezési valószínűség
 - Az összes stratégiai (rész)cél elérésére lenne szükség az elkövetkezendő három és fél évben
- **Gazdaságfejlesztés** → részben elérhető cél
 - *Pozitívum*: DK-i IP szolgáltatásainak és infrastrukturális háttérének fejlesztése megvalósítható; a foglalkoztatási paktumok elkészülnek; a munkavállalói mobilitás elősegítése véghezvihető
 - *Negatívum*: A gazdasági beruházások egy része elhúzódásának bekövetkezési valószínűsége közepes; a tőkeerős nagyvállalatok számának növelése kétséges; alacsony iparűzési adóbev.
- **Turizmusfejlesztés** → részben elérhető cél
 - *Pozitívum*: A minőségi kulturális kínálat korszerű technikával (információs eszközök) való szélesítése megvalósítható; a kompetenciahiány a turizmus ágazatban orvosolható
 - *Negatívum*: A turizmus multiplikátor hatása alacsony; egységes és egyedi városmárka (*city branding*) kialakítása hosszú évek óta várat magára

Reális/Realista forgatókönyv

- **Életminőség, szociális biztonság** → részben elérhető cél
 - *Pozitívum*: Az időszak végére a komfortnélküli lakások 50%-a bekötve közműhálózatra, a félkomfortos lakások 80%-a (össz)komfortosított, szociális ellátás fejlesztését célzó projektek (pl. akadálymentesítés, hajléktalan ellátás, házi betegápolás) jó ütemű megvalósítás alatt
 - *Negatívum*: Átlagos bérleti díj irreálisan megemelkedett, szegregátumok kialakulása
- **Művi és természeti környezet fejlesztése, örökségvédelem** → elérhető cél
 - *Pozitívum*: A tervezett városrehabilitációs fejlesztések megvalósíthatók
 - *Negatívum*: A megújított vagy új építésű zöldfelületek leromlásának, valamint az előzetesen megtervezett fenntartási költségek megnövekedésének bekövetkezési valószínűsége közepes
- **Környezetvédelem, környezettudatosság** → részben elérhető cél
 - További zöldterületek létrehozása és a közintézmények energiahatékony fejlesztése a településvezetés feltett szándéka, de 2020-ig nem fog maradéktalanul lezajlani (érintett épületek 30%-a), már megvalósult környezeti nevelést támogató program (SFEA)

Pesszimista forgatókönyv – a főbb veszélyek

- **Sopron a Fertő-térség központi városa** → nem elérhető cél
- **Gazdaságfejlesztés:** Munkaerő-, szakértelem- és forráshiány, kapcsolattartási nehézségek, specializálódó IP Burgenlandban, szürkegazdaság fokozódása
- **Turizmusfejlesztés:** A bel- és külföldi vendégek elmaradása fokozódik a komplex turisztikai csomagok és a tematikus kínálat hiányában
- **Életminőség:** Rohamos gazdasági migráció, szegregációs veszély fokozódása
- **Művi és természeti környezet fejlesztése, örökségvédelem:** Szigorú műemlékvédelmi előírások, kerítéssel elzárt foghíjterületek, a város erőteljes terjeszkedése, soproni táj egyedi karakterének visszaszorulása
- **Környezetvédelem, környezettudatosság:** Zaj- és rengésterhelés állandósulása, tovább terhelődő közlekedés, talajok mennyiségi és minőségi károsodása

Optimista forgatókönyv – a főbb lehetőségek

- **Sopron a Fertő-térség központi városa** → részben elérhető cél
- **Gazdaságfejlesztés:** Modern Városok Program, innovatív KKV-k vonzása, támogatása, a terciér szektor minőségi fejlesztése, kompetencia-fejlesztés a közfoglalkozottaknak, egyetem és a gazdasági szereplők összekapcsolódása
- **Turizmusfejlesztés:** Szolgáltatók között fokozódó együttműködési hajlandóság
- **Életminőség:** Megelőzésre, korai felismerésre fókuszáló ellátórendszer erősítése, gyógyhelyek, rekreációs és sportinfrastruktúra további fejlesztése
- **Művi és természeti környezet fejlesztése, örökségvédelem:** Partnerség-építés a helyi lakossággal és a civil szervezetekkel, rendezett tulajdonviszonyok
- **Környezetvédelem, környezettudatosság:** Környezeti ügyekkel kapcsolatos interaktív kommunikáció, folyamatos visszacsatolás

Összegzés

- A témában kompetens szakemberek (interjúalanyok) véleménye hasonló
 - Ritkák az olyan ötletek, amelyek valamilyen formában ne lettek volna benne korábbi tervezési, városfejlesztési dokumentumokban
 - A pénzügyi feltételek kedvezők, azonban az elképzelések és a pályázati kiírások nincsenek összhangban
- Rövid távú főbb kihívások:
 - Megnövekedett lakosság szám és infrastruktúrafejlesztés (túlterhelt utak, parkolóhiány)
 - Turisztikai kínálat (további) erősítése, szakemberképzés (NYME KTK Turizmus-vendéglátás BA)
 - Nem elhanyagolható a burgenlandi és a közeli alsó-ausztriai városokhoz viszonyított növekedés, fejlődés üteme

Köszönjük a figyelmet!